

**Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava
aastateks 2006–2009
täitmise lõpparuanne**

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Üldhinnang arengukava edukusele.....	3
2. Meetmete tulemused	5
3. Arengukava täitmiseks kulutatud vahendid	16

Sissejuhatus

Käesolev aruanne esitatakse Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks vastavalt valitsuse 13.12.2005. a määruse nr 302 §-le 8.

„Inimkaubanduse vastu võitlemise riiklik arengukava aastateks 2006–2009“ kiideti Vabariigi Valitsuse poolt heaks 30. jaanuari 2006. a korraldusega nr 63. „Inimkaubanduse vastu võitlemise riikliku arengukava“ (edaspidi *arengukava*) ja selle rakenduskava täiendati 2008. a 3. aprillil Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 166.

Arengukava elluviimist koordineeris Justiitsministeerium, selle täitmise eest vastutasid lisaks Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium, Välisministeerium oma haldusala asutustega ning mittetulundusühingud.

Arengukava täitmise 2006. a, 2007. a ja 2008. a aruanded on kättesaadavad Justiitsministeeriumi kodulehel (<http://www.just.ee/18886>), ülevaade 2009. a rakendusplaani täitmisest sisaldub arengukava lõpparuandes.

Arengukava täitmise lõpparuande on koostanud Justiitsministeeriumi (JuM) kriminaalpoliitika osakonna kriminaalteabe ja analüüsi talitus, kaasates arengukava täitmisel osalevaid asutusi. Arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamise ja meetmete tulemuslikkuse hindamisel on tuginedud arengukava elluviimises osalevate ministeeriumide jt organisatsioonide hinnangutele, kriminaalstatistikale ning mitmetele selles valdkonnas tehtud analüüsidele ja uuringutele.

1. Üldhinnang arengukava edukusele

Arengukava keskendus aastatel 2006–2009 inimkaubanduse ekspertide vahel koostöövõrgustiku loomisele, palju tähelepanu pöörati ohvrite abistamisele ja spetsialistide koolitamisele, mis on aidanud kaasa teadlikkuse suurendamisele inimkaubanduse valdkonnast. Kuna kõnesolev arengukava oli esimene selles valdkonnas, siis on mõistetav rõhu asetamine koostöövõrgustiku loomisele, esmajärjekorras ohvritega kokkupuutuvate inimeste koolitamisele ja nende pakutavale abile suurema tähelepanu omistamine. Oluliseks peeti ka laiema kõlapinna tekitamist inimkaubanduse teema kohta ja inimeste teadlikkuse täiendamist. Selleks on korraldatud loenguid, koolitusi, seminare koolinoortele ja teistele sihtgruppidele ning tehtud teavitustööd ajalehtede vahelehtede, infomaterjalide, messide, raadiosaadete vahendusel.

Arengukava aastate kestel on toimunud olulisi muudatusi kõnesolevat valdkonda reguleerivates õigusaktides: 2009. aasta lõpul hakati ette valmistama KarSi muudatusi inimkaubandust käsitleva omaette paragrahvi koostamiseks, 2007. aastal jõustusid muudatused, millega nähakse ette inimkaubanduse ohvrile tähtajalise elamisloa andmise ning välisriigist pärit inimkaubanduse ohvrile kriminaalmenetluse ajaks Eestis ajutise elamisloa väljastamise võimalused¹. Kõik need muudatused on ühtlasi olnud vajalikud selleks, et täita Eestile pandud rahvusvahelisi kohustusi, nagu nt inimkaubandusvastase Euroopa Nõukogu konventsiooni allkirjastamine. Eesti allkirjastas konventsiooni 3. veebruaril 2010.

¹ Välismaalaste seadus. IV³peatükk (RT I 2007, 9, 44).

Arengukava perioodi lõpuks tegutsevad inimkaubanduse ohvrite varjupaigad, toimib inimkaubanduse ennetamise nõuandeliin ning nendele teenustele on edasiseks osutamiseks planeeritud vahendid riigieelarvest. Inimkaubanduse juhtumitele tõhusamaks reageerimiseks ja ohvrite tuvastamiseks on koostatud käsiraamat ja juhendmaterjal, mis on edastatud kõikidele asjaomastele ohvritega kokkupuutuvatele ametkondadele. Valminud on mitu uuringut, milles on analüüsitud Eesti olukorda, pidades silmas seksuaalse ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse nõudluse põhjusti², gümnaasiuminoorte ja kutsekooliõpilaste teadmisi³ ja hoiakuid seoses inimkaubandusega, ka Eesti elanikkonna suhtumist prostitutsiooni ja prostitutsiooni kaasatud naistesse⁴.

Inimkaubanduse ühe liigina käsitletakse seksuaalset ärakasutamist, sh ka prostitutsiooni vahendamist ja prostitutsioonile kaasaaitamist. Seksuaalse ärakasutamise eesmärgil toimuv inimkaubandus ja prostitutsioon on otse seotud. Inimkaubanduse tunnuseid leiab vahendatud prostitutsiooni juures – kui isik on petetud prostitutsiooniga tegelema või isikut on petetud prostituudina tegutsemise tingimustega; kui isikut on sunnitud jõu või ähvardustega prostitueerima; kui isiku haavatavat seisundit, st sotsiaalset, majanduslikku ja/või psühholoogilist haavatavust on ära kasutatud tema ärakasutamiseks prostitutsioonis. Inimkaubandusest ei saa rääkida juhul, kui isik on asunud prostitueerima omal algatusel ja tegutseb täielikult omal käel⁵.

Uuringute põhjal on selgunud, et elanikkonna hoiakuid prostitutsiooni suhtes (vrd 2003 ja 2006) on endiselt üsna sallivad, iga teine eestimaalane peab bordelle vajalikuks, st üle 60% meestest ja peaaegu pooled naised on sellisel arvamusel. Samas tunnistatakse, et ei teata prostituutide tegelikust olukorrast midagi või on sellest teadmised vähesed. Eesti inimeste teadmised inimkaubitsemisest on üsna napid, 4% uuringus osalenutest arvas, et nad on probleemiga kursis.

Inimkaubanduse nõudluse uuringust selgus, et peamisteks seksistmise põhjusteks on vahelduse ja meelelahutuse otsimine, ostjad ei teadvusta endale prostitutsiooni kaasatud naiste probleeme ja selle tegevuse negatiivseid tagajärgi.

Gümnaasiuminoorte inimkaubandusalase teadlikkuse kordusuuringu (2002 ja 2007) põhjal võib täheldada teatavaid paranemismärke, kuid endiselt ei näe noored võimalikke ohte seoses inimkaubandusega (nt võimalust sattuda reisimisel või õpingutega seoses tööorjuse või seksuaalse ärakasutamise ohvriks), nad ei oska seista oma õiguste eest tööturul ega karta kuritegevuse haaret, kuna inimkaubandust peetakse valdkonnaks, mis neid otse ei puuduta.

Eelnevat kokku võttes võib arengukava pidada edukaks, kuna selle raames on koolituste ja teavitustegevuse abil täiendatud teadlikkust inimkaubanduse probleemist, toimib inimkaubanduse vastu võitlemise võrgustik ning koostöö eri organisatsioonide vahel on paranenud, mis omakorda tagab ametkondades parema inimkaubanduse juhtumite menetlemise ja tõhusama ohvrite abistamise.

Arengukavas kajastatud tegevusi käsitletakse edasi vägivalla vähendamise arengukavas, kus on suurendatud rõhuasetust tööjõu ekspluateerimise ja saatjata ning kaubitsetud laste teemadele. Jätkatakse ohvrite abistamise teenuste tagamisega, samuti koolitustegevuse süstematiseerimisega ning lisaks ka uute koolitajate koolitamisega.

² Eespere, K. (2007).Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad, [http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/HtmlPages/5_2007Seksiostjad/\\$file/5_2007%20Seksiostjad.pdf](http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/HtmlPages/5_2007Seksiostjad/$file/5_2007%20Seksiostjad.pdf)

³ Socia Uurimiskeskus (2007). Inimkaubandus- ja prostitutsioon – kutse ja keskkooliõpilaste perspektiiv, http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Uurimisaruanne_Socio_1_.pdf.

⁴ Pettai, I., Kase, H., Proos, I. (2006). Prostitutsiooni tähendus Eesti ühiskonnas. Sisejulgeolek või majanduslik kasu, http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=29350/Suhtumine__prostitutsiooni_elanikkonna_hinnangud_2006.pdf.

⁵ <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/inimkaubandus-ja-prostitutsioon/inimkaubandus-ja-prostitutsioon.html>

Arengukavadele on üldiselt ette heidetud, et nendes kavandatud tegevused on suurel määral korralduslikud ning pole sõnastatud arengukava elluviimise oodatavaid mõjusid⁶. Kuigi see raskendab arengukava edukuse hindamist, ei takista see üldhinnangu andmist arengukavas kavandatud muudatuste rakendamisele.

Ka kõnesoleva arengukava eesmärkide täitmise indikaatorid on suuremalt jaolt tegevuskesksed ja korralduslikud, kuid arengukava tegevuste elluviimise kaudu on võimalik olnud kavandatud muudatuste rakendamist hinnata. Antud hinnangud on meetmete kaupa esitatud järgneva punkti all.

Arengukava neljal aastal on selle sihtotstarbeliselt finantseeritavate tegevuste elluviimiseks kulunud ligi 7 miljonit krooni planeeritud ligi 5 miljoni asemel. Eelarvelisi vahendeid on kasutatud planeeritust enam, kuid see näitab ühelt poolt, et kõiki tegevusi ei suudetud eelarveliselt ette planeerida (nt laste info ja abitelefoni kulusid) kuid samas näitab see ka seda, et teatud tegevusi on ellu viidud suuremas mahus kui planeeriti (nt koolitusi ja loenguid). Mitmete suurte algatuste, nt nõustamistelefoni ning inimkaubanduse varjupaikade ja rehabilitatsiooniteenuse käivitamiseks saadi esialgne rahastus rahvusvaheliste projektide kaudu Euroopa Komisjonilt ja Põhjamaadest, kuid praeguseks on jõutud niikaugele, et neid rahastatakse juba riigieelarvelistest vahenditest.

2. Meetmete tulemused

Inimkaubanduse vastu võitlemiseks oli arengukavas kavandatud 15 meetet ja 52 tegevust. Arengukava aruannete koostamisel ning 2007. ja 2008. aastal toimunud võrgustiku ümarlual tehti ettepanekuid täiendavate tegevuste lisamiseks arengukavva ja arengukava rakenduskavva, mille põhjal on valitsus heaks kiitnud täiendatud arengukava.

Valdav osa arengukavas kavandatud tegevustest on kas ellu viidud või on nende elluviimist alustatud. Mõned üksikud tegevused on jäänud ellu viimata riigieelarve kärpimise (teadlikkuse tõstmise kampaania) või töö ümberplaneerimise tõttu eri asutustes, sest ka töötajaid on ümber paigutatud või vähendatud (nt lastekaitsetöötajate täiendkoolitusprogramm) või ka vajaduse ümberhindamise tõttu (töövahendussüsteemi analüüs).

Järgnevalt on toodud ülevaade arengukava meetmete rakendamisest.

Eesmärk: Järjepidev inimkaubanduse probleemide kaardistamine, et saada inimkaubanduse tegelikust ulatusest ja esinemisvormidest mitmekülgne ja usaldusväärne ülevaade.

Meede 1. Inimkaubanduse juhtumitega seotud statistika korrastamine	Täitja: JM, VäM, SiM (KKP ⁷)
---	--

Inimkaubanduse juhtumitega seotud statistika korrastamiseks oli kavas neli tegevust: kriminaalmenetlusregistri, e-toimiku arendamine, statistika aastaülevaadete koostamine (ka inimkaubandusega seotud KarSi paragrahv), andmete kogumine välisesinduste kaudu ilmsiks tulnud inimkaubanduse juhtumite kohta ning andmete kogumine inimkaubandusega seotud kriminaalmenetluste kohta, kus kannatanu või teo toimepanija on Eesti kodanik või alaline elanik.

Igal arengukava tegevusaastal (2006–2008) on peamiselt KrMRi ja KISi andmete põhjal inimkaubandusega seotud kuritegude kohta ilmunud peatükk kriminaalpoliitika osakonna trükises. 2009. a kohta ilmub sellekohane ülevaade käesoleva aruande esitamisega samal ajal. Alates 2006. aastast on kogutud statistikat ning alates 2009. a algusest toimib e-toimik, mis võimaldab inimkaubandusega seotud kuritegu jälgida selle registreerimisest kuni kohtuotsuse väljakuulutamiseni.

⁶ Annika Uudelepp (2008). Ülevaade strateegiade mõjuhindamise hetkeolukorrast ja selle peamisest kitsaskohadest Eestis. Praxis.

⁷ KKP – Keskkriminaalpolitsei

Igal arengukava aastal on kogutud andmeid Eesti välisesinduste kaudu ilmsiks tulnud inimkaubanduse juhtumite kohta: kolme aasta jooksul kokku kaheksa juhtumit seoses 12 isikuga kokku kuues riigis (Türgi, Soome, Hispaania, Suurbritannia, Belgia, Norra). Samuti on kogutud informatsiooni välismaal alustatud inimkaubandusega seotud kriminaalmenetluste kohta, kus kannatanu või teo toimepanija oli Eesti kodanik või alaline elanik. Piiriülese inimkaubanduse praegune põhisuund on Eestist väljapoole. Nt 2008. aastal saadeti Riigiprokuratuurist (RP) kohtusse ja jõudis otsuseni kriminaalasi 07221000038 – tütarlapsi värvati prostituutidena tööle Saksamaa Liitvabariiki.

Aastaid on eelkõige rahvusvahelises suhtluses osutunud problemaatiliseks eri ametkondade seas objektiivsete andmete ja usaldusväärse statistika olemasolu Eestit puudutava inimkaubanduse ulatuse ja määratlemise kohta, kuna karistusseadustikus puudub konkreetne määratlus.

Seega arengukava aastatel kogutud inimkaubandusega seotud kuritegude statistika ei peegelda adekvaatselt inimkaubanduse olukorda, kuna inimkaubanduse juhtumeid käsitletakse inimkaubandusega seotuna. Samas on positiivne asjaolu, et inimkaubanduse kui kuriteokoosseisu loomise vajadust analüüsiti 2009. aastal ja selle järelalusena leiti, et Eestil on vaja täiendada karistusseadustikku ja lisada sellesse inimkaubanduse koosseis. KarSi täiendamisel tuleb arvestada vastavust Palermo protokolliga, Euroopa Liidu Nõukogu inimkaubanduse raamotsuse ja inimkaubandusvastase Euroopa Nõukogu konventsiooni definitsioonile. KarSi muutmise eelnõu väljatöötamist alustati 2009. aasta lõpul, eelnõu valmib ja esitatakse valitsusele 2010. aastal. Uue kuriteokoosseisu lisamine seadusse parandab statistiliste andmete analüüsimise võimalusi, annab selge aluse inimkaubanduse ohvrite ja kaubitsejate üldiseloostuse koostamiseks ning seega on tulevikus võimalik koostada objektiivsemaid statistikaülevaateid (registreeritud kuritegude, süüdimõistetute, jõustunud lahendite ning ohvrite ja kannatanute kohta).

Eesmärk: Inimkaubanduse ennetamine avalikkuse teavitamise ja nõudluse vähendamise abil.

Meede 2. Inimkaubanduse probleemide kaardistamine	Vastutajad: SoM, kaasates MTÜd
--	--------------------------------

Selle eesmärgi saavutamiseks oli planeeritud probleemide kaardistamise meetmetena: inimkaubanduse nõudluse kvalitatiivne uuring, gümnaasiuminoorte inimkaubandusalase teadlikkuse kordusuuring, Eesti osalemine Läänemeremaade Nõukogu riskilaste tööühema kaardistamisprojekti (*Comprehensive Assistance to Children Victims of Trafficking*).

Tehtud on mõlemad planeeritud uuringud: inimkaubanduse nõudluse kvalitatiivne uuring (2007) annab ülevaate seksuaalse ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse nõudluse põhjustest ning gümnaasiuminoorte inimkaubandusalase teadlikkuse kordusuuringu (2007) eesmärgiks oli teada saada kesk- ja kutsekooli noorte suhtumist inimkaubandusse.

Inimkaubanduse nõudluse uuring käsitles prostitutsiooniteematikat seksiootjate vaatenurgast, püüdes leida vastuseid küsimustele, kuidas prostituutideenuste kasutamine toimub, kuidas põhjendavad oma käitumist tasulist seksi tarbivad inimesed ja millised on nende hoiakud prostitutsiooni eri aspektide suhtes. Uuringuga saadi ülevaade hoiakutest seksi ostmise suhtes. Näiteks kasutati prostitutsioonist üldiselt rääkides tihti väidet, et prostituudid on vajalikud nendele meestele, kellel puudub seksuaalpartner. Uuringus osalejad enda puhul seda põhjendust ei kasutanud, rõhutades pigem seksi ostmise meelelahutuslikku funktsiooni. Prostituutidest abstraktsemalt rääkides nimetati väga sageli, et tegemist on hüperseksuaalsete naistega, kelle jaoks seksiäri on hea võimalus ühendada töö ja hobi. Isiklike kogemuste põhjal aga rõhutati pigem seda, et nendel naistel on tõenäoliselt puudunud alternatiivsed võimalused.

Seksiootjate arusaamad prostitutsioonipoliitikast (prostitutsiooni legaliseerimisest või seksuaalteenuste ostmise karistatavaks muutmisest) andsid tunnistust sellest, et eri lähenemiste põhimõtteid, tugevaid ja nõrku külgi oleks ehk ühiskonna tasandil tarvis rohkem arutada.

Gümnaasiuminoorte inimkaubandusalase teadlikkuse kordusuuringu tulemusena selgus, et küsitletud noored oskasid nimetada inimkaubanduse alaliike, ent kogu temaatikat peeti siiski pigem võõraks ja kaugeks probleemiks, rohkem osati arutleda vaid prostitutsiooni üle. Kuna inimkaubanduse ohvri väga lihtsustatud stereotüübi järgi on tegemist rumala, rahaahne ja naiivse inimesega, ei samasta ükski küsitletud noor end inimkaubanduse riskigrupiga, riskirühma kuulumist ollakse nõus tunnistama vaid halva juhuse tõttu. Ometi jõuti loogilise arutluskäigu abil võimalike inimkaubanduse riskigruppideni, mis on rohkem tegelikkusele vastavad kui noortel esialgu tekkinud kujutluspilt tüüpilisest prostituudist. Neist võib kaudselt välja lugeda, et prostitutsioon ei olegi tavalisest noorest sedavõrd kaugel seisev nähtus.

Hoiak prostitutsiooni suhtes oli uuringus osalenud noormeestel ja neidudel erisugune: kui noormehed suhtusid nii seksi ostvatesse kui müüvatesse inimestesse neutraalselt ning ostjatesse isegi soosivalt, siis neidude esmane reaktsioon oli mõlemasse selgelt negatiivne. Siiski leiti arutluse käigus mitmeid tegureid, mis õigustavad prostituudi kliendiks olemist ning samas suunavad noori tunnistama inimkaubanduse riskigrupi olemasolu.

Välismaale tööle minekusse suhtusid kõik küsitletud positiivselt. Peamine motivaator on ootus teenida palju raha – kõrge palga nimel ollakse valmis tegema peaaegu igasugust tööd. Kui enamik noori arvas, et inglise keelega saab kõikjal maailmas hakkama, siis osa venekeelseid neide eristus teistest, uskudes, et kohaliku keele omandamine läheb väga kiiresti ning ainult töö eesmärgil välismaale minnes ei olegi keeleoskust tarvis. Ka töölepingut ei peetud hädavajalikuks, selle puudumist aktsepteeritaks juhul, kui töökoht asub Eestis või mõnes lähiriigis, selle on muretsenud tuttav või kui tööpakkumine on väga hea. Vastustest selgub, et noortel on küll olemas teoreetilised teadmised selle kohta, kuidas end ohtu sattumise eest kaitsta, ent praktikas nad neid ilmselt ei kasutaks.

Ennetustegevusest rääkides ilmnes, et noortele meeldejäävaim inimkaubandust ennetav kampaania oli reklaamikampaania “Sind müüakse kui nukku”. Oma eakaaslasteni jõudmiseks soovitasid noored eelkõige õigeid kanaleid, edastada selgeid sõnumeid ja autoriteetset vahendajat. Sama on soovitanud ka mitmed hoiakute uurijad.

Läänemeremaade Nõukogu riskilaste töörühma kaardistusprojekti tulemusena valmis raport „The Frail Chain”⁸ lastega kaubitsemisest Läänemere regioonis (kaubitsetud lapsohvrite olukord Läänemere riikides ja võrgustikutöö ülevaade). Projekti raames korraldati ka koolitusi lastega töötavatele spetsialistidele: aastail 2006 ja 2007 toimus Läänemere riikide lastega töötavatele spetsialistidele viis koolituskursust, kus osales kokku 50 inimest 10 riigist. Koolituse eesmärgiks oli inimkaubanduse ohvriks langenud laste abistamine. Lisatulemusena moodustus Läänemere piirkonnas võrgustik lastega kaubitsemise juhtumite lahendamisel.

Meede 3. Avalikkuse teavitamine inimkaubanduse probleemidest ja inimõigustest	Vastutajad: SoM, HTM, JM, MTÜd
--	--------------------------------

Selle meetme alla olid kavandatud järgmised tegevused: loengute ja seminaride korraldamine, teavitustegevus inimkaubanduse nõudluse vähendamiseks, inimkaubanduse ennetamiseks nõustamistelefoni käigushoidmine, inimkaubandusalase teadlikkuse suurendamiseks meediakampaania korraldamine, hariva sisuga infomaterjalide koostamine ja väljaandmine, inimkaubanduse teema käsitlemine riikliku õppekava raames, inimkaubandusalase info levitamine kuriteoennetuse veebi kaudu ning laste müügi-, prostitutsiooni- ja pornograafiaalase seminari korraldamine.

⁸ www.childcentre.info/projects/traffickin/dbaFile15589.pdf (02.03.2009).

Igal arengukava aastal oli plaanis pidada 10 loengut ja teha 2 koolitust, kokku 40 loengut ja 8 koolitust. Tegelikult peeti 100 loengut ja 12 koolitust. Loengute sihtrühma moodustasid peaaesjalikult ohvriabitöötajad, lastekaitsjad, sotsiaaltöötajad, kirikuõpetajad, ühiskonnaõpetuse ja ajaloo õpetajad, noorsootöötajad, politseinikud, kooliõpilased, riigiametnikud, konsulaartöötajad, tugiisikud, koolipsühholoogid, piirivalvurid, rahuvalvajad, prokurörid, sotsiaalvaldkonna tudengid, naisorganisatsioonid, tugiisikud. Loenguid peeti nii eesti kui vene keeles.

Loengute osa kasvas nii palju osaliselt seetõttu, et Sotsiaalministeerium rahastas HMNi kaudu kahe aastal MTÜ Living for Tomorrow loengusarja kooliõpilastele (54 loengut aastatel 2007–2009). Ülejäänud lisatööd said teoks tänu teistest organisatsioonidest ja projektidest saadud osalisele toetusele, samuti teadlikule kulude kokkuhoiule eesmärgiga laiendada teavitustegevust.

Kui loengutegevus oli planeeritud edukam, siis korraldamata jäi kampaania inimkaubanduslase teadlikkuse tõstmiseks, kuna selleks planeeritud raha (340 000 kr) Sotsiaalministeeriumist 2009. aasta eelarvekärbete ei saadud.

Alates 2004. aastast tegutseb MTÜ Living for Tomorrow eestvedamisel inimkaubanduse ennetamise nõustamistelefon⁹, mille kaudu 2009. aasta lõpuks oli abi saanud ligi 2200 inimest (sh inimkaubanduse ohvreid). Nõustamistelefon pakub abi inimkaubanduse ohvritele, nõu saavad isikud, kes soovivad välismaal turvaliselt õppida, töötada või abielluda. 2007. aastal anti abi 371 inimesele, 2008. aastal vastati 416 kõnele, 2009. aastal juba 639 kõnele. Ligikaudu pooled nõustamistelefoni kasutajad on mehed, pooled naised, üle poole kutseharidusega ja kolmandik keskharidusega inimesed, 60% helistajatest on Tallinnast, ligi veerand Ida-Virumaalt. Peamised riigid, mille kohta infot küsitakse ja kuhu suunduda soovitakse, olid 2009. aastal Suurbritannia (106), Soome (59), Saksamaa (49) ja teised EL liikmesriigid (79) ning Norra (43). Nt 2009. aastal oli 64% helistajatest Eesti kodanikud, 21% välismaalased, 15% elamisloaga välismaalased – samas 85% helistajatest olid rahvuselt venelased. Peamiselt otsitakse lihttöölise tööd (35), aga palju on ka neid, kelle jaoks pole oluline, mis tööd teha.

Aastatel 2006–2008 anti välja mitmesugust infomaterjali seksuaalse ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse ja prostitutsiooni probleemi tutvustamiseks: trükised „Meie aja seksiorjus,“ „Prostitutsiooni legaliseerimise mõjud ja tagajärjed,“ „Kümme müüti prostitutsiooni kohta,“ „Seksiostjad – kes nad on?“.

2007. aastal peeti Tartus laste müügi, prostitutsiooni ja pornograafia teemal seminar vene keeles.

2008. aastal asuti arendama põhikooli riiklikku õppekava, mille üldosa arvestab riskikäitumise (sh kuritegevuse ja inimkaubandusega seonduva) ennetamise põhimõtteid. Ühiskonnaõpetuse ainekavasse on lisatud inimkaubanduse teema. 14. jaanuaril 2010 kinnitas valitsus haridus- ja teadusministri esitatud uued põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad, mis tõstavad esile nii kooli harivat kui ka kasvatavat ülesannet ning rõhutavad noore inimese kujundamisel väärtuskasvatuse tähtsust. Ennetustööd noorte, eriti gümnaasiuminoorte, kutseõppeasutuses õppijate ja lastekodulaste seas on vaja jätkata.

Jooksvalt on kuriteoennetuse veebis (www.kuriteoennetus.ee) uuendatud ülevaadet inimkaubanduse olemusest ja kasulikest linkidest. Ka Sotsiaalministeeriumi kodulehel on eraldi jaotis inimkaubanduse ja prostitutsiooniteemaliste materjalidega¹⁰.

⁹ Hotline nõuandeliin: <http://www.lft.ee/?meny=3&menyy=1-0-4>.

¹⁰ Infomaterjalid leitavad: <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/inimkaubandus-ja-prostitutsioon.html>).

Meede 4. Avalikkuse teavitamine tööõiguse ja konsulaarteenuste alal	Vastutajad: VÄM, SoM
--	----------------------

Selle meetme raames oli ette nähtud infomaterjalide levitamine konsulaarteenuste kohta, parema konsulaarteenuse tagamiseks võimalus jätta reisivatel isikutel oma andmed Välisministeeriumi ning TTA piirkondlike osakondade kaudu töötajatele tööõiguslaselise info jagamine.

Igal arengukava tegevusaastal levitati turismimesil TourEst, 2008 ja 2009 ka Euroopa päeval, Tallinna lennujaamas, reisilaevade terminalis ja Eesti välisesindustes infolehti „Reisija meelepea“ konsulaarteenuste kohta. Trükiseid on jagatud Välisministeeriumi koduleheküljel toodud reklaami põhjal kõigile soovijatele – üksikisikutele, reisikorraldajatele, organisatsioonidele. Samuti oli välismaale reisivatel isikutel parema konsulaarkaitse tagamiseks võimalus jätta oma kontaktandmed Välisministeeriumisse – nelja aasta jooksul (31.12.2009 seisuga) kasutas seda võimalust 22 161 inimest.

Tööturuameti eestvedamisel toimusid kohanemiskoolitused töötutele, kellele jagati informatsiooni (töölepingu seadus jm) ning TTA ametnikud vastasid klientide tööõiguslastele küsimustele, jagati infovõidakuid (sisaldasid ka üleskutset mitte leppida ümbrikupalgaga). 2007. aastal toimus lisaks trükimeedia ja interneti vahendusel töövahenduse teavituskampaania. 2008 ilmus Postimehes EURESi¹¹ koostatud infoleht välismaale tööle asumise kohta.

Meede 4¹. Nõudluse vähendamine	Vastutajad: JM, SoM, VÄM
--	--------------------------

Selle meetme alla oli kavandatud nõudluse vähendamise meetmete analüüs välisriikide kogemuste põhjal inimkaubanduse ennetamiseks ning inimkaubanduse vastu võitlemiseks. Analüüs on valmis ja selles käsitleti selliseid nõudlust vähendavaid meetmeid nagu seksistostu karistatavaks muutmine, meediakampaaniad, turismiettevõtetele suunatud teavitustegevus, samuti lastega kaubitsemise ennetamiseks kasutatavaid meetmeid. Esitati ka järeldused ja ettepanekud edasisteks tegevusteks Eestis, mida on arvesse võetud uue arengukava loomisel. Analüüsi järeldustes toodi välja, et karistusseadustikku tuleks lisada eraldiseisev inimkaubanduse koosseis, jätkata tuleb riiklikul tasandil kokkulepitud arengusuundade väljatöötamist ja elluviimist ning ennetustöös tähelepanu pöörata eelkõige noortele. Samuti tehti ettepanekuid, kuidas tõkestada seksiturismi.

Nõudluse teemat käsitleti kõikidel Sotsiaalministeeriumi korraldatud koolitustel ja loengutel, kus tutvustati nii nõudlust analüüsivaid uuringuid kui ka nõudluse rolli inimkaubanduse ja prostitutsiooni levikus.

2008. a anti Postimehe vahel välja nõudlusteemaline erileht, kus mitmed eksperdid ja uurijad arutlesid nõudluse põhjuste ja sellest tulenevate probleemide üle.

Aastatel 2006–2009 keskendus arengukava peamiselt ohvri abistamise teemadele, kuid vähem tähelepanu pöörati nõudluse vähendamisele.

Eesmärk: Inimkaubanduse probleemiga tegelevate spetsialistide oskuste ja koostöö arendamine.

Meede 5. Spetsialistide koolitamine	Vastutajad: SoM, JM, SiM (KMA, KKP, PA, PvA), VÄM
--	---

Selle eesmärgi saavutamiseks olid kavas järgmised tegevused: inimkaubandust käsitlevate koolituste korraldamine, lastega töötavate spetsialistide professionaalsuse suurendamine täienduskoolituste abil, süsteemse lastekaitsetöötajate täienduskoolitusprogrammi väljatöötamine, rahvusvahelise koostöö süvendamine kaubitsetud lastega töötavate spetsialistide kaudu, inimkaubanduse ohvri identifitseerimise kontrollküsimustiku tutvustamine ja sellekohaste koolituste korraldamine,

¹¹ European Employment Services on Euroopa Komisjoni poolt loodud töövahenduse võrgustik, mis asutati 1993.aastal. Eestis koordineerib EURESi tegevust Tööturuamet.

välisesinduste töötajate koolitamine inimkaubanduse ohvrite abistamiseks ning spetsialistide võrgustiku valmisoleku kaardistamine lastega kaubitsemise juhtumite käsitlemiseks.

2006–2009 oli 12 koolitust inimkaubanduse ennetamise, tõkestamise ja ohvritega tegelevatele spetsialistidele Tallinnas, Kuressaares, Rakveres, Tapal, Jõhvis, Narvas, Tartumaal. Koolituste sihtrühmaks olid ohvriabi-, lastekaitse-, noorte- ja sotsiaaltöötajad, koolipsühholoogid, kriminaalhooldusametnikud, politseinikud, piirivalvurid, prostitutsiooni kaasatute ja inimkaubanduse ohvrite tugiisikud, arengukava võrgustiku liikmed ning tudengid. Samuti koolitati lastega töötavaid spetsialiste (tervishoiutöötajad, perenõustajad, sotsiaaltöötajad, õiguskaitseorganite töötajad, haridusasutuste töötajad, hoolekandeesutuste töötajad, kasvatusala töötajad, kasupered jne) nende professionaalsuse suurendamiseks. Koolitusi tehti nii eesti kui vene keeles. Muu hulgas korraldati koolitus laste seksuaalse väärkohtlemise äratundmiseks ja seksuaalselt väärkoheldud lapse abistamiseks, kasu- ja hooldusperede ning lastega perede toimetuleku hindamise teemadel.

2008–2009 koolitati konsulaarametnikke seminaril inimkaubanduse ohvrite abistamise teemal.

Inimkaubanduse ohvrite tuvastamise teemadel, lähtudes inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendist, korraldati 2009. aastal koolitusi ohvriabitöötajatele, kohtunikele, naiste varjupaikade töötajatele, maavalitsuste lastekaitsetöötajatele, asjaomastele MTÜde esindajatele, sotsiaaltöötajatele, prokuröridele, Töötukassale, konsulaarametnikele.

Lastekaitsetöötajate täienduskoolitusprogramm jäi koostamata töötajate vähenemise tõttu Sotsiaalministeeriumis, mistõttu tuli ülesanded ümber jagada ja mitmest töömahukast plaanist loobuda. Kavas on koostöös IOMiga koostada ja 2010-2011 ellu viia saatjata laste teemaline projekt, mille käigus plaanitakse korraldada seminar ja kaks õppereisi lastega töötavatele inimestele.

Eesti osaleb kaubitsetud lastega töötavate spetsialistide võrgustikus, võttis osa ka 2009. aasta mais toimunud viiendal saatjata ja kaubitsetud laste kontaktpunktide kohtumisest Kopenhaagenis. Lastega kaubitsemise juhtumite käsitlemiseks on asutud spetsialistide võrgustiku valmisolekut kaardistama, alaealisi käsitlev omaette peatükk on inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhises ja selles mainitud lapsi abistavate organisatsioonidega on kokku lepitud, et nende poole võib pöörduda selliste juhtumite korral abi saamiseks .

Meede 6. Spetsialistide koostöö arendamine	Vastutajad: HTM, SiM, JM, SoM, VäM
---	------------------------------------

See meede sisaldas inimkaubanduslase koostöövõrgustiku loomist ja regulaarsete kokkusaamiste korraldamist. Igal arengukava aastal tuli keskmiselt kaks korda aastas kokku ümarlaud arengukava võrgustikku kuuluvate organisatsioonide esindajatele (2009. aastal kuulus võrgustikku ligikaudu 30 organisatsiooni ja 75 isikut). Koostatud on inimkaubandusega kokku puutuvate asutuste kontaktisikute loetelu (hõlmab järgmist teavet: inimkaubanduse teemaga tegelevad spetsialistid ministeeriumides ja nende valitsemisala asutustes; inimkaubandusteemaliste projektide loetelu ja kirjeldus; ministeeriumide ülesanded inimkaubanduse vastases võitluses). Spetsialistide koostöö soodustamiseks ning uuringute jms inimkaubanduse teemat puudutavate materjalide jagamiseks on loodud postiloend inimkaubandus.list@just.ee, kuhu kuuluvad asjaomased spetsialistid ministeeriumides ning nende valitsemisala asutustes ja MTÜ-des.

Koostöös Sotsiaalkindlusameti ohvriabiosakonnaga on välja töötatud ohvriabitöötajale ohvri andmete edastamise kord, mis on kinnitatud politseipeadirektori 28. veebruari 2006 käskkirjaga nr 60.

Meede 7. Rahvusvaheline koostöö	Vastutajad: JM, SiM (KMA; PvA, PA), Väm, SoM (TTA, TAI)
--	---

Selle meetme raames käsitleti järgmisi tegevusi: osalemine Euroopa Liidu inimkaubandusvastases tegevuskavas ja EL AGISi koolitusprogrammis, inimkaubandusvastase Euroopa Nõukogu konventsiooni allkirjastamise ettevalmistamine, osalemine Equali ja Põhja- ja Baltimaade juhtprojekti töös, osalemine Läänemeremaade Nõukogu inimkaubandusalaase ja riskilaste töörühma töös.

Regulaarselt osaleti Euroopa Liidu inimkaubandusvastase tegevuskava elluviimises ja muus inimkaubandusega seotud ELi töös (küsimustikele vastamine, eksperdi hinnangute andmine, ELi otsustamisprotsessis osalemine).

EL AGISi koolitusprogrammis on osalenud prokurörid, Sotsiaalministeeriumi ametnikud ja Eesti Õiguskeskuse koolitusspetsialist.

2007. aastal valmis inimkaubandusvastase Euroopa Nõukogu konventsiooni analüüs, konventsiooni allkirjastamise eelnõu läbis ministeeriumidevahelise kooskõlastusringi 2008. aasta lõpus. 2009. aastal täiendati konventsiooni seletuskirja ja konventsioon allkirjastati 3. veebruaril 2010.

2005.–2008. aastal osaleti ESF¹² Equali projektis „Prostitutsiooni kaasatud naiste, sh inimkaubanduse ohvrite integratsioon legaalsele tööturule“ ning Põhja- ja Baltimaade juhtprojekti „Seksuaalse eksploatatavate eesmärgil kaubitsetud naiste toetamine, kaitse, turvaline kojupöördumine ja rehabilitatsioon“. Projektide raames alustas ja jätkas tegevust inimkaubanduse ohvritele mõeldud rehabilitatsioonikeskus Atoll, kaubitsetud naistele loodi kolm varjupaika (Tallinnas, Ida- Virumaal, Tartus). Rehabilitatsioonikeskuses on alates 2006. aastast abi saanud üle 400 naist, inimkaubanduse ohvri tuvastamise juhise põhjal tuvastati 2008. a varjupaikades ja Atolli keskkuses 55 kaubitsetud naist ning 2009. aastal abistati 78 inimkaubandusega kokku puutunud naist. Juhtprojekti raames koolitati varjupaikade töötajaid ning loodi Põhja- ja Baltimaade ohvreid abistavate organisatsioonide võrgustik.

Eestis ei olnud varem selliseid varjupaiku ega osutatud seda laadi teenust, seega on tegemist väga suure arenguga. 2009. a alates rahastab teenuseid Sotsiaalministeerium sotsiaalkaitse eraldiste alt, Atolli toetavad osaliselt ka TAI ja Tallinna linn.

Jooksvalt osaleti Läänemeremaade Nõukogu inimkaubanduse vastase töörühma (THB TF) töös ja riskilaste töörühma raames lastega kaubitsemist käsitleva arengukava täitmisel.

Iga riik on määranud ühe kompetentsikeskuse, kes töötab riskilapse koostöövõrgustikus oma multidistsiplinaarse meeskonnaga, kellel on teadmised laste seksuaalsest väärkohtlemisest, tänavalaste reintegreerimisest ühiskonda, väärkoheldud laste rehabilitatsioonist jne. Eesti kompetentsikeskuseks on Tartu Laste Tugikeskus. Läänemeremaade Nõukogu riskilapse töörühma koostöö ühe osana on Eesti kinnitanud 2004. a saatjata ja kaubitsetud laste abistamiseks, riikliku kontaktpunkti Sotsiaalministeeriumis. Eesti oli 1.07.07–1.07.2008 riskilaste töögrupi eesistujamaa. 2008. aastal valmis lõppraport ja kogumik „The Frail Chain“¹³ (kaubitsetud lapsõhvrete olukord Läänemere riikides ja võrgustikutöö ülevaade), milles toodi esile, et laste abistamiseks ja laste kaubitsemise probleemi ennetamiseks, juhtumite varaseks märkamiseks on oluline ametkondade koostöö, ühised arusaamad probleemistikust ning kokkulepitud kohustused ja vastutused protseduuri reeglite näol.

Jätakuvalt on vaja koolitada spetsialiste, kes puutuvad kokku potentsiaalsete inimkaubanduse ohvrite tuvastamise ja abistamisega. Seni on inimkaubanduse tuvastamise ja ka ohvritega tegelemise teemal

¹² Euroopa Sotsiaalfond.

¹³ www.childcentre.info/projects/traffickin/dbaFile15589.pdf (02.03.2009).

koolitatud enamasti sotsiaalala inimesi. Vähem tähelepanu on pööratud korrakaitseasutuste ja õigussüsteemi töötajate koolitamisele. Nt vajavad koolitust kodakondsuse ja migratsiooni valdkonna töötajad, pidades silmas just kolmandatest riikidest pärit potentsiaalsete inimkaubanduse ohvrite tuvastamist ja abistamist, sh järelmõtlemisaja ja tähtajalise elamisloa taotlemist. Seni on vähe koolitatud prokuröre ja kohtunikke, seega tuleb senisest enam mõelda nende spetsiaalse koolitamise vajadusele ja ka spetsialiseerumisele. Praeguseks on toimunud mõningane spetsialiseerumine politseis, aga mitte teistes institutsioonides. Tähtis on ühtne mõistete kasutamine ja hoiakute ühtlustumine kogu menetlusahelas, praegu tuleb arusaamatusi, seisakuid ja tõrkeid ette ka teadmatuse pinnalt.

Eesmärk: Inimkaubanduse piiramine tõhusama piirikontrolli ja töövahenduse kontrolli kaudu.

Meede 8. Piirikontrolli tõhustamine alaealiste suhtes	Vastutajad: SiM (PVA), SoM
--	----------------------------

Selle eesmärgi saavutamiseks olid kavandatud järgmised meetmed: alaealistele eritähelepanu pööramine ELi välispiiri ületamisel ja alaealiste piiriületuse kontrolli tõhustamise võimaluste väljaselgitamine.

Alaealistele pööratakse ELi välispiiri ületamisel eritähelepanu. Kahtluse korral küsitletakse alaealist täiendavalt. Isikuid, sealhulgas alaealiste piiriülest liiklust kontrollitakse kooskõlas Schengeni piirieskirjaga. Esmane küsitlus jääb piirikontrolli ametniku teha, täiendavaid küsimusi esitab vajaduse korral piiripunkti ohvitser. Andmed selle kohta, mitme juhtumi puhul on nõutud lisadokumente, puuduvad, sest piiripunktides küsitletakse vastavalt vajadusele ja tavakontrolli käigus ning selle kohta eraldi arvestust ei peeta. Teadaolevalt ei ole piiril tuvastatud juhtumeid, mille puhul oleks olnud tegemist inimkaubandusega. Piirivalvel on loodud tihe side saatjata laste riikliku kontaktpunktiga.

2008. aastal osales Piirivalveamet inimkaubanduse juhtumite tuvastamise juhendmaterjali väljatöötamises ja Equali projekti käigus piirivalvuritele korraldatud koolitustes. Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjal on tehtud piirivalvuritele kättesaadavaks sisevõrgu kaudu.

Alaealiste piiriületuse kontrolli tõhustamise võimaluste väljaselgitamiseks on eri ametkondade aruteludes probleeme arutatud, kuid ühtseid lahendusmudeleid ei ole veel leitud. Selle temaatikaga tegelemine planeeritakse lisada uude vägivalla vähendamise arengukavasse inimkaubanduse teema valdkonda.

Meede 9. Töövahendussüsteemi läbipaistvamaks muutmine	Vastutajad: SoM (TTA)
--	-----------------------

Selle meetme all oli kavas töövahendussüsteemi analüüsimine ja vajadusel süsteemi täiendamine.

Töövahendussüsteemi analüüs jäi planeeritud kujul tegemata, kuna analüüsi vajalikkust põhjustanud probleemid lahenesid jooksva tegevuse käigus. Töövahendussüsteemi jälgimine ja vajadusel täiendamine on aga endiselt osa Sotsiaalministeeriumi ja Tööturuameti põhitegevusest. 2007. a toimus töövahendussüsteemi kohta teavituskampania trükimeedia ja interneti vahendusel eesti ja vene keeles.

Tööturuteenuste, sh töövahenduse osutajate regulatsiooni ülevaatamiseks koostatakse 2010. a poliitikamuudatuse lähteülesanne. Kehtiv regulatsioon (tööturuteenuste ja -toetuste seaduses) puudutab nii riiklikku töövahendust kui ka eraõiguslike isikute pakutavat vahendust. 2010. aastal lisandub riigile kohustus registreerida ka eraõiguslikke renditööjõu vahendajaid. Aasta lõpuks

kirjeldatakse poliitikamuudatuse lähteülesandes kehtiva regulatsiooni puudujääke ja potentsiaalseid erisusi, mida nõuab renditöö spetsiifika.

Tööjõu ekspluateerimise ja tööorjuse teemad ei ole kõnesoleva arengukava elluviimise aastatel suurt tähelepanu pälvinud. Samas motiveerivad praegune majanduslangus ja tööhõivevõimaluste puudumine potentsiaalseid kaubitsemisohvreid otsima võimalusi teistes riikides ning nt MTÜ Living for Tomorrow hinnangul (lähtuvalt nõustamistelefoni teel kogutud infost, kogemusest) rikuvad mitmed ettevõtted tööturuteenuste ja -toetuste seadust (§ 12 lg-d 1 ja 2) töövahendustasu võtmise ja ebakorrektsete lepingute sõlmimise näol. Korrakaitseasutustel puudub ülevaade nende välismaale tööle läinud eestlaste kohta, kes on pettuse ja ärakasutamise ohvriks langenud.

Seega on vaja tulevikku silmas pidades kaaluda teatud meetmete rakendamise peale, kuna esimene inimkaubanduse vastu võitlemise riiklik arengukava (2006–2009) ei ole sellele inimkaubanduse liigile küllalt tähelepanu pööranud.

Eesmärk: Tõhus reageerimine inimkaubandusega seotud kuritegudele.

Meede 10. Jälitusinfo vahetamine	Vastutajad: SiM (KKP)
---	-----------------------

Selle eesmärgi saavutamiseks olid kavas järgmised meetmed: regulaarne jälitusinfo vahetamine, karistusõiguse analüüs, et tagada vastavus rahvusvahelistele inimkaubanduse raamprogrammidele, rahvusvahelise õigusabi tõhus rakendamine kriminaalmenetluses, ELi direktiivi ülevõtmine seoses elamisloa väljaandmisega kolmandate riikide kodanikele, välisriigist pärit inimkaubanduse ohvrile kriminaalmenetluse ajaks Eestis ajutise elamisloa väljastamine ja vajadusel tunnistajakaitse seaduses ette nähtud meetmete ja tunnistaja anonüümsuse rakendamine.

Kõigil arengukava aastatel vahetati vastastikku informatsiooni inimkaubanduse juhtumite kohta Interpoli sidekanalite kaudu ja Europoli sideohvitseride vahendusel ning riikidevaheliste õigusabitaotluste ja ühiste uurimisgruppide koostöös vahetati jälitusinformatsiooni koostööpartnerite vahel. Infovahetus toimus peamiselt Saksamaa, Hollandi, Belgia, Iirimaa, Taani, Soome, Norra, Rootsi, Poola ja Suurbritanniaga, samuti Põhjamaadega (2009. aastal 5 päringut, 2008 – 16, 2007 – 15).

Soome on Eestist lähtuva prostitutsiooni ja inimkaubanduse peamine sihtriik, seda eeskätt oma geograafilise läheduse ja sarnase keele tõttu. Inimkaubanduse juhtumite uurimisel ja üldiselt piiriülestes asjades oli 2009. aastal kõige aktiivsem koostöö Soomega. Võib tõdeda, et nt prostitutsiooniäris on võrreldes eelmiste aastatega olukord paranenud: juhtumid, kus inimkaubanduse ohver või kuriteo toimepanija ehk vahendaja on Eesti kodanik või Eestist pärit kodanik, on märgatavalt vähenenud.

Samas on Soomes toimuva prostitutsiooniäri puhul organiseeritud kuritegelike võrgustike juhtfiguurid endiselt enamasti kas eesti või vene rahvusest ja soomlased täidavad väiksemaid korraldus ülesandeid. Vahepealsed positiivsed nihked juhtumite vähenemise näol olid ilmselt mõjutatud heast majanduslikust olukorrast, mis kuni 2007. aastani Eestis ja mujal valitses. Praegune majanduslanguse ja -kriisiga on aga taas suurendanud võimalust kiiret teenimisvõimalust otsivatel inimestel langeda inimkaubitsejate ja prostitutsiooni vahendajate võrku.¹⁴

Esmakordselt inimkaubanduse ohvriks langenud on välismaale intiimteenuseliseid pakkuma sattunud üldjuhul internetist leitud kuulutuste kaudu ja tuttavate soovitusel. Kuulutuse abil kutsutakse tavaliselt tööle tantsijaks, kuid eravestluses vihjatakse ka muudele võimalustele. Prostitutsiooni vahendamisel figureerivad pidevalt ühed ja samad isikud, keda on eelnevalt sama teo eest ka

¹⁴ Viuhko, M., Jokinen, A. (2009). Human Trafficking and Organised Crime. Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland. HEUNI Papers. No 62.

karistatud, samuti isikud, kes tegelevad aktiivselt ka narkoäris¹⁵. Teistes riikides tegutsevate Eesti kurjategijate puhul on märgata elavat koostööd eelkõige soomlaste ja rootslastega.

Rääkides inimkaubandusest Eestis, võib eelkõige prostitutsiooniga seonduvate juhtumite põhjal järeldada, et on olemas organiseeritud kuritegelikud grupid, nende alluvuses töötavad n-ö koostööpartnerid, kelle ülesandeks on värbamine, reisidokumentide ja majutuse muretsemine.

Informatsiooni nende eestlaste kohta, kes on välismaale legaalsele tööle läinud, kuid pettuse ja ärakasutamise ohvriks langenud, politseil ega prokuratuuril ei ole.

Meede 11. Kuritegude tõhus menetlemine	Vastutajad: JM (prokuratuur), SiM (KKP)
---	---

Märkimisväärne oli 15.03.2007 jõustunud karistusseadustiku muudatus, millega täiendati orjastamise (§ 133) koosseisu. Muudatusega loeti orjastamiseks ka ohvri abitu seisundi või süüdlasest sõltuvuse ärakasutamine. 2007. a jõustusid välismaalaste seaduse ning sissesõidukeelu- ja väljasõidukohustuse seaduse muudatused, millega nähti ette inimkaubanduse ohvrile tähtajalise elamisloa andmise võimalus. Muudatusega võeti üle EL Nõukogu direktiiv (2004/81/EÜ).

Arengukava aastatel tehti menetlustoiminguid välisriikidest laekunud õigusabipalvete alusel ja osutati abi Eestist väljapoole inimkaubanduse juhtumitega seotud õigusabipalvete korral. Peamine infovahetus toimus Põhjamaadega (2009. aastal saabus 10 õigusabitaotlusest, 8 Soomest, 2008. aastal 9 taotlusest 4 saabus Soomest ja 1 Rootsist, 2007. aastal saabus 9 taotlusest 5 Rootsist ja 1 Taanist ning 2006.aastal saabus 5 taotlusest 3 Soomest ja 2 Rootsist).

Põhja Politseiprefektuuris on alates 2003. aastast eraldi töögrupp (kolm jälitusametnikku, üks uurija), kelle ülesandeks on prostitutsiooniga seotud kuritegevuse vastu võitlemine. Eraldi inimkaubandusele (sh sunnitööle) spetsialiseerunud politseinikke Eestis ei ole. Politsei peab prostitutsiooni vahendamist seotuks mitme muu kuritegeliku tegevusega, nagu maksukuriteod, rahapesu jne, kuna kuriteo eesmärgiks ei ole mitte prostitutsiooni vahendamine, vaid raha teenimine. Kui 2003. aastal oli Tallinna piirkonnas 43 klubilist asutust (n-ö bordelli), millest 29-s oli prostitutsiooni kaasatud üle 30 naise, väljaspool Tallinna 3 perioodiliselt tegutsevat asutust ja ligikaudu 90 korterbordelli (neist 80% tegevuse kuritegelike organisatsioonide/isikute korraldatud), siis 2009. aastal oli Tallinnas 3 bordelli, ligikaudu 22 korterbordelli (kuritegelike organisatsioonide/isikute korraldatud tegevus) ja ligikaudu 30 korterit, kus teenuseid pakutakse omal käel. Politsei hinnangul tegutses 2003. aastal väljaspool Eestit ca 400 Eestist pärit prostitutsiooni kaasatud naist, 2009. aastal ligikaudu 200¹⁶ (sihtkohariigid üldjoontes samad). Politsei hinnangul ei vahendata niivõrd Eestist välismaale, kuivõrd vahendatakse sihtriigis kohapeal.¹⁷

Lähtuvalt ÜRO inimkaubanduse lisaprotokollist (Palermo protokoll), inimkaubandusvastasest Euroopa Nõukogu konventsioonist ja Euroopa Liidu Nõukogu 19. juuli 2002 raamotsusest inimkaubanduse vastu võitlemise kohta (2002/629/JSK) peaks Eesti inimkaubanduse (sh kõik inimkaubanduse liigid) muutma karistatavaks lähtuvalt märgitud dokumentide inimkaubanduse definitsioonist. Seni on seetõttu, et inimkaubandus ei ole eraldi kuriteokoosseisuna karistusseadustikus, kohati raskendatud rahvusvaheline koostöö nii konkreetsete juhtumite menetlemisel kui ka üldise koostöö raames. Kõnealuses valdkonnas tegutsevatele ekspertidele tuleb selgitada, et Eesti seaduses on inimkaubandus kriminaliseeritud mitme erineva koosseisu kaudu.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Põhjamaades prostitutsiooniteenuse reklaamimiseks kasutataval levinuimal veebisaidil www.sexwork.net avaldas 2008. a jooksul oma kuulutusi 98 Eestist pärit isikut, kellest 36 osutasid teenuseid Eestis (ülejäanud peamiselt Soomes, Rootsist).

¹⁷ Ardo Ranne (Põhja Politseiprefektuur) ettekanne 29. aprillil 2009 Tallinnas toimunud diplomaatide koolitusel.

Probleem leiab lahenduse, kuna tuginedes 2009. aastal valminud analüüsile¹⁸ on otsustatud, et inimkaubanduse koosseisu loomiseks koostatakse 2010. aastal karistusseadustiku muutmise eelnõu.

Viimasel ajal on korrakaitseasutused palju tähelepanu pööranud piiriülesele koostööle ja teistesse riikidesse prostituute vahendavate kurjategijate tabamisele.

1.02.2007 jõustusi välismaalaste seaduse ning sissesõidukeelu- ja väljasõidukohustuse seaduse muudatused,¹⁹ millega nähakse ette võimalus anda inimkaubanduse ohvrile tähtjaline elamisluba. Muudatusega võeti üle EL Nõukogu 29.04.2004. a direktiiv (2004/81/EÜ) elamisloa väljaandmise kohta kolmandate riikide kodanikele, kes on inimkaubanduse ohvrid, kuid teevad pädevate asutustega koostööd. Inimkaubanduse ohvrile ei ole Eestilt taotletud ajutist elamisluba ega ole seetõttu neid ka väljastatud.

Inimkaubanduse juhtumite menetlemisel rakendatakse tunnistajakaitset samadel alustel nagu teiste kuritegude puhul – seda rakendatakse olenemata sellest, kas isik on kannatanu või tunnistaja. Tunnistajakaitset kaitstavateks isikuteks on tunnistajakaitse seaduse §-s 5 nimetatud isikud, sh ka kannatanud kriminaalmenetluses. Tunnistajakaitse toimib iga üksiku juhtumi puhul individuaalselt: hinnatakse võimalikku ohtu isikule, ütluste väärtus jm analüüsitakse väga põhjalikult läbi, kasutades selleks ka jälitustegevuse võimalusi. Kaitse alla võtmise algatab menetleja või prokurör. Isik peab olema tunnistajakaitse tingimustega nõus ja nendest kinni pidama jne. Kogu informatsioon tunnistajakaitse tegevuse kohta on olenevalt tegevuse laadist eri taseme riigisaladus.

Kuna tunnistajakaitse on väga kallis, seda nii materiaalselt kui inimressursi mõttes, siis seda rakendatakse suhteliselt harva tõelise ohu tingimustes ja kaitstava enda nõusolekul tingimustel, mis talle kohustuslikuks seatakse.

Tunnistaja anonüümsust rakendatakse kriminaalmenetluse seadustiku §-s 67 sätestatud korras. majasisene anonüümne tunnistamise võimalus on 2008. aastast Eesti kohtutest Liivalaia, Tartu, Kohtla-Järve, Narva ja Rakvere kohtumajas.

Eesmärk: Inimkaubanduse ohvrite abistamine.

Meede 12. Välisriigis inimkaubanduse ohvriks sattunu abistamine	Vastutajad: VäM, SoM, JM (prokuratuur), SiM
--	---

Selle eesmärgi saavutamiseks olid kavandatud järgmised meetmed ja tegevused: juhiste väljatöötamine Eestist pärit ohvri abistamiseks välisesindustes, vajaduse korral kodumaale tagasipöördumise toetamine, ekspertide kaasamine inimkaubanduse ohvrite vajaduste kaardistamiseks, juhendmaterjalide koostamine ja sellealaste koolituste elluviimine, ohvritele vajalike teenuste osutamine, ohvrite tuvastamise ja abistamise juhise koostamine ning sellealaste koolituste korraldamine, laste info- ja abitelefoni teenuse arendamine.

2007. aastal töötati välja juhise Eestis välisesindustes töötajatele Eestist pärit inimkaubanduse ohvri abistamiseks ning Eestisse suunamiseks ning 2006. aastast on loodud ülevaade kontaktidest, kuhu konsulid saavad ohvreid suunata. Lisaks koolitati konsulaarametnikke ohvri äratundmise ja abistamise teemal.

Välisministeerium osutas kolmel arengukava aastal (2006–2008) tagatiseta rahalist abi inimkaubanduse ohvrite kodumaale tagasipöördumiseks – kokku kolmele ohvrile kogusummas 10 556 krooni eest. Kaks kolmest on prostitutsiooniga vahendamise seotud kaasused ja üks kolmest tööorjusega seotud kaasus.

¹⁸ Kuznetsova, A., Tammiste, B. (2009). Inimkaubanduse definitsiooni ning kuriteokoosseisu analüüs (pole veel avalikustatud).

¹⁹ Välismaalaste seadus. IV³peatükk (RT I 2007, 9, 44).

Meede 13. Inimkaubanduse ohvri abistamine	Vastutajad: SoM (TTA, TAI), SiM (KMA), JM, Väm
--	--

2006. aastal koostasid MTÜd ja Sotsiaalministeerium Põhja- ja Baltimaade juhtprojekti raames naiste varjupaikades seksuaalse ärakasutamise eesmärgil kaubitsetud naisohvritele pakutavate teenuste esialgse kirjelduse, mida täiendati 2007. a. Koostöös IOMiga valmis käsiraamat inimkaubanduse ohvrite abistamiseks, mis on mõeldud sotsiaaltöötajatele ja ohvriabitöötajatele, 2009 korraldati selleteemaline koolitus ohvriabitöötajatele. 2007. a kasutasid inimkaubanduse ohvritele mõeldud varjupaiku (3) esimesed ohvrid. Rehabilitatsioonikeskuse Atoll kaudu osales tööturule suunamise projektis 28 naist. 2009. aastal finantseeritakse ühte rehabilitatsioonikeskust ja Eesti Naiste Varjupaikade Liidu kaudu ühte varjupaika kogusummas 1,2 miljonit.

2008. aastal valmis inimkaubanduse ohvrite tuvastamise ja identifitseerimise juhise, milles lähtutakse Palermo protokollis inimkaubanduse definitsioonist. Juhise on koostatud SoM, JuM, SiM, PVA, KKP, KMA ning MTÜde koostöös ning saadetud asutustele kasutamiseks, samuti on asjaomastele ametkondadele korraldatud koolitusi. Mitmes asutuses on juhise igapäevase töömaterjalina kättesaadav siseveebis (nt Riigikohus, Piirivalveamet, konsulaarametnike siseveeb). Juhises on kirjeldatud ohvri üldisi identifitseerimise indikaatoreid, samuti sisalduvad selles nõuanded esmaseks tuvastamiseks. Eraldi on käsitletud tööorjuse, seksuaalse ärakasutamise, elundikaubanduse ja alaealiste ohvrite tunnuseid ning antud juhendid ja kontaktid abi andmiseks. Juhises kirjeldatakse potentsiaalse ohvri küsitlemise põhimõtteid ja küsitluse ülesehitust. Juhendmaterjali plaanitakse konkreetsemate ametkondlike protseduurireeglite osas täiendada 2010.-2011. aastal.

Meede 14. Lapse abivajaduse varajane märkamine	Vastutajad: SoM
---	-----------------

Laste abi- ja infotelefon loodi 2005, seda laiendati 2006–2008. 2009. aasta 1. jaanuaril käivitus üleriigiline lasteabitelefon 116 111, mille eesmärgiks on võimaldada abivajavast lapsest teatada ja hädasolevat last operatiivselt abistada. Üleriigilise lasteabitelefoni käivitamine on algatatud selleks, et suurendada laste turvatunnet ning võimalusi abi ja toetuse saamiseks. Kõnesid oodatakse hädasolevatelt lastelt ja igaühelt, kellel on teavet abivajava lapse kohta. Samuti on lasteabitelefoni vaja selleks, et pakkuda lastele teavet nende igapäevaelu puudutavates küsimustes ja vajaduse korral esmast nõustamist. Teenus on kavandatud kõigile, sealhulgas otse lastele.

3. Arengukava täitmiseks kulutatud vahendid

Kõik arengukava täitmiseks vajalikud kulutused nähakse ette ja planeeritakse iga asjaomase ministeeriumi eelarves. Arengukava täitmiseks vajalikud tegevused võib rahastamise järgi jagada kahte gruppi.

Esiteks tegevused, mida finantseeritakse ministeeriumide ja nende valitsemisala asutuste tegevuskulude raames.

Teiseks tegevused, mida finantseeritakse sihtotstarbeliselt inimkaubanduse teemaga tegelemiseks. Alljärgnevalt on toodud nende meetmete/tegevuste kulud, mida 2006., 2007., 2008. a ja 2009.a finantseeriti sihtotstarbeliselt inimkaubanduse teemaga tegelemiseks.

2006. a kulud arengukava täitmiseks olid 174 400 krooni.

2007. a kulud arengukava täimiseks olid 1 547 736 krooni.

2008. a kulud arengukava täitmiseks olid 2 507 919 krooni rakenduskavas kavandatud 1 375 000 asemel. 1 075 000 krooni kulus täiendavalt laienenud laste abitelefoni käivitamisele ning 137 904

krooni Sotsiaalministeeriumi tegevuskuludest Läänemeremaade Nõukogu riskilaste tööühmas osalemiseks.

2009. aasta kulud arengukava täitmiseks olid 2 657 262 krooni.

Meetmed/Tegevused	Kuullikas/ Vastutaja	2009	2008	2007	2006
Meede 2. Inimkaubandust käsitlevate uuringute läbiviimine					
Gümnaasiuminoorte inimkaubandusalase teadlikkuse kordusuuring	SoM, kaasates MTÜsid ja teadusasutusi			148 339.-	
Inimkaubanduse nõudluse kvalitatiivse uuringu tegemine	SoM, kaasates MTÜsid ja teadusasutusi				80 000.-
Meede 3. Avalikkuse teavitamine					
Aastas 10 loengu korraldamine üle Eesti	SoM, kaasates MTÜsid	24 594.-	17 277.-	1405.-	20 000.-
Teavitustegevus inimkaubanduse nõudluse vähendamiseks	SoM, kaasates MTÜsid		229 261.-		
Inimkaubanduse ennetamiseks nõustamistelefoni töös hoidmine	SoM, MTÜd	180 000.-	180 000.-	180 000.-	
Inimkaubandusalase teadlikkuse suurendamine ²⁰	SoM, kaasates MTÜsid				
Harivate infomaterjalide koostamine ja väljaandmine	SoM, MTÜd	11 272.-	70 755.-	17 068. -	
Laste müügi, - prostitutsiooni ja pornograafia teemal seminari korraldamine	SoM, MTÜd			50 000.-	
Meede 5. Spetsialistide koolitamine					
Inimkaubandust käsitlevate koolituste korraldamine inimkaubanduse ennetamise, tõkestamise ja ohvritega tegelevatele	SoM, kaasates JM, SiM, VM	63 962.-	94 961.-	159 779.-	70 000.-

²⁰ Arengukava tegevuse 3.4. sõnastust muudeti 2008. a alguses.

spetsialistidele					
Koostöö Läänemeremaade Nõukogu riskilaste töörühma raames lastega kaubitsemise arengukava eesmärkide täitmisel (lastega kaubitsemise kontaktpunt, spetsialistide koolitus ja infovahetus)	SoM tegevuskulud		137 904.- (8840 EUR)		
Meede 9. Töövahenduse kontroll					
Töövahendussüsteemi analüüs ja inimeste teavitamine	SoM			263 083, 36.-	
Meede 12. Välisriigis inimkaubanduse ohvriks sattunu abistamine					
Inimkaubanduse ohvri kodumaale pöördumise toetamine	VM, SOM		2761.-	3395.-	4400.-
Meede 13. Inimkaubandusohvrite abistamine Eestis					
Ekspertide kaasamine inimkaubanduse ohvrite vajaduste kaasamiseks	SoM, SiM(KMA), KOVid, MTÜd			0.-	
Käsiraamatu koostamine inimkaubanduse ohvrite abistamiseks	SoM, SiM (KMA)			24 670.-	
Meede 14. Laste abivajaduse varajane märkamine ja sekkumine					
Laste abi- ja infotelefoni käigus hooldamine ja laiendamine (2008); Laste abi- ja infotelefoni käigus hooldamine ja laiendamine (2007)	SoM	2 377 434 (sh kampaaniaks 144 100)	1 775 000	700 000.-	
KULUD KOKKU		2 657 262	2 507 919	1 547 736	174 400